

PAPER DETAILS

TITLE: VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ AHLAKININ GELİSMESİNDE MALİYE BÖLÜMÜ EĞİTİMİNİN ROLÜ

AUTHORS: Erdogan TEYYARE, Ensar KUMBASLI

PAGES: 1-30

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/527262>

ceciGönderim Tarihi: 14.11.2016

Kabul Tarihi: 23.12.2016

VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ AHLAKININ GELİŞMESİNDE MALİYE BÖLÜMÜ EĞİTİMİNİN ROLÜ¹

Erdoğan TEYYARE*

Ensar KUMBAŞLI**

THE ROLE OF DEPARTMENT OF PUBLIC FINANCE TRAINING IN THE DEVELOPMENT TAX AWARENESS AND MORALE

Öz

Kamu hizmetlerinin sunulmasında devlet otoriteleri tarafından büyük önemi olan vergilerin etkili bir şekilde toplanabilmesi için siyasi idareler, mükelleflerin vergiye yönelik mükellefiyetlerini tam olarak yerine getirebilmeleri adına mükelleflerce sahip olunması gereken tasarruf ve davranışları belirleyen etmenleri doğru belirlemeli ve tüm bu belirlemeler doğrultusunda politikalar geliştirmelidir. Bu kapsamda çalışmada vergiye yönelik tasarruf ve davranışları önemli bir şekilde etkileyen vergi bilinci ve vergi ahlakının oluşmasında veya gelişmesinde maliye bölümü eğitiminin etkisine veya rolüne yer verilmiştir. Çalışmada Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Maliye Bölümü 1. ve 4. sınıf öğrencilerine anket uygulaması yapılarak vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeyi belirlenip bahsedilen kavramların gelişmesine maliye bölümü etkisinin tespiti hedeflenmiştir. Yapılan ampirik çalışma neticesinde maliye bölümü 4. sınıf öğrencilerinin maliye bölümü 1. sınıf öğrencilerine kıyasla vergi bilinci ve ahlakı düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Bilinci, Vergi Ahlakı, Maliye Bölümü Eğitimi.

Abstract

To collect duty, which has great importance by state authority while providing public services; the political management should determine the factors designating conduct, which taxpayers must have, on the purpose of fulfilling their obligations to taxation correctly and in accordance with this determination the political management should develop a policy. In this context, this study includes the effect and role of education in Public Finance Department, featuring in awareness of tax and tax morale which effect ownership and conduct towards taxation importantly. In the study first year and fourth year students of Public Finance Department in Abant İzzet Baysal University,

¹Bu çalışma Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen "Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü" başlıklı yüksek lisans tezinden geliştirilmiştir.

*Yrd. Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, erdoganteyyare@gmail.com.

**Maliye Bilim Uzmanı, e-posta: ensarkmbli@gmail.com.

Zonguldak Bülent Ecevit University and Eskişehir Osmangazi University were made a questionnaire, their level of awareness of tax and tax morale were determined and finding of effect of Public Finance Department to develop mentioned concepts was aimed. In this empirical study, it came out that the fourth year students level of tax morale and awareness of tax was higher than the first year students level.

Keywords: Tax, Awareness of Tax, Tax Morale, Department of Public Finance.

1. Giriş

Vergileme konusu insanlık tarihi boyunca, tüm devletleri ve vatandaşları meşgul eden en önemli konulardan bir tanesi olmuştur. Bir toplumda insanların hangi ögelere bağlı olarak vergileneceği ve nelerin vergilendirileceği konusu, toplumların ekonomik ve sosyal gündemini sürekli meşgul eden bir konu olmuştur. Çünkü geçmişte olduğu gibi günümüzde de bazı mükellefler vergi ile ilgili üzerlerine düşen görev ve sorumlulukları eksiksiz ve zamanında yerine getirmelerine karşın, bazı mükellefler bu görev ve sorumluluklarını yerine getirmekte ilgisiz davranmaktadırlar.

Günümüzde vergileme sistemlerinin genelde benimsediği tarh usulünü “beyan esası” oluşturmaktadır. Bu esas; verginin adaletli ve ödeme gücüne göre alınabilmesi amacıyla vergiye tabi hususların tespiti ile verginin hesaplanmasında yapılması gerekli hususların en iyi mükelleflerce bilinebileceği varsayımı gereğince mükellefin beyanının esas alınmasının daha doğru ve yerinde olacağı düşüncesine dayanmaktadır. Beyan esasının başarısı vergi uyumunun sağlanması, vergi bilinci ve vergi ahlakı anlayışının seviyesine göre değişmektedir.

Vergi uyumu, vergilendirme sürecinin sonunda ortaya çıkan bir öğedir. Bahsedildiği gibi vergi uyumunu teşvik etmek adına kullanılan en eski ve yaygın uygulama, vatandaşları caydırma politikası ile vergi ödemeye mecbur bırakmaktır. Vergi uyumunun tamamıyla ödül ve ceza ile ya da denetim olasılığı ile açıklanamayacağı ampirik çalışmalar tarafından gösterilmektedir. Vergi uyumu aynı zamanda vergi ödeme ya da kaçırmaya yönelik bireysel istekliliğin de bir fonksiyonudur ve bu kısımda devreye vergi bilinci ve vergi ahlakı olguları girmektedir (Dülgeroğlu 1975:74). Daha fazla vergi bilinci ve vergi ahlakı kavramları üzerinde durulmasının en önemli sebebi ise daha yüksek vergi bilinci ve vergi ahlakına sahip mükelleflerin daha yüksek vergi uyumuna sahip oldukları için mükellef davranışlarına yön veren sosyo-psikolojik faktörlerden görülmesidir. Mükelleflerdeki vergi bilinci ve vergi ahlakının ise bireysel ve çevresel olmak üzere pek çok etmenden etkilendiği tespit edilmiştir (Alm ve Torgler 2006: 224-244). Bu kapsamda vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeyinin yüksek olması, yapılan araştırmalara göre ülkelerin vergi gelirlerini artırma ve vergi kaçakçılığını azaltma etkisi olması nedeniyle üzerinde durulması gereken bir konudur.

Vergi bilinci, vergiler konusunda kişinin sahip olduğu olumlu ve olumsuz tüm bilgi ve algıların tamamını ifade ederken vergi ahlakı mükelleflerin vergi yasalarından doğan yükümlülüklerini, gerçeğe uygun bir şekilde yerine getirme konusundaki davranışlarının düzeyi olarak tanımlanmaktadır (Demir 2013:108; Akdoğan, 2005:183). Çalışmada, vergi bilinci ve vergi ahlakı ile eğitim arasındaki bağı, farklı bir boyuta taşıma maksadıyla yapılmıştır. Bu araştırma üniversite öğretim yaşamının henüz başında yer alan, 1. sınıf öğrencileri ve üniversite öğretim yaşamının son döneminde bulunan 4. sınıf öğrencilerinin, vergi bilinci ve vergi ahlakı algı düzeylerini ölçmeyi, bu kapsamda Yükseköğretim Kurumlarına girişlerindeki ve Yükseköğretim Kurumlarından mezun olmadan önceki düzeylerini tespit edip vergiye yönelik yoğun bir eğitim programı olan maliye bölümlerinin bu düzeye ne şekilde etkisi olduğunun değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu düzeyi belirlemek için araştırmanın kapsamına 2016 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü 1. ve 4. sınıf öğrencileri dâhil edilmiştir. Bu bağlamda bahsi geçen bölüm ve sınıftaki öğrencilere toplamda 441 adet anket uygulanmıştır. Söz konusu illerdeki üniversitelerde eğitim gören maliye bölümü öğrencilerinden alınan sonuçlar, diğer Türkiye genelindeki maliye bölümü öğrencilerinin geneline yönelik ipuçları verecektir. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır.

Bu amaçla çalışmada öncelikli olarak vergi bilinci ve vergi ahlakı kavramı teorik ve kavramsal çerçevede ele alınarak, vergi bilinci ve vergi ahlakı etkileyen faktörlere kısaca yer verilmektedir. İkinci olarak, dünyada ve Türkiye’de vergi bilincinin ve vergi ahlakı boyutları ele alınmaktadır. Son olarak katılımcı üniversite öğrencilerinin vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeylerinin tespit edilmesine yönelik olarak Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi’nde gerçekleştirilmiş olan anket çalışmasının bulguları analiz edilmektedir.

Yapılan araştırma sonucunda maliye bölümü lisans eğitiminin öğrencilerin vergi bilinci ve ahlak düzeylerinin gelişmesinde etkisi olduğu, eğitim ile ilgili olmayan cinsiyet yaş, aylık harcama gibi değişkenlerin öğrencilerin vergi bilinci ve ahlakı düzeylerini etkilemediği tespit edilmiştir.

2. Vergi Bilinci

Devletin, toplum bireylerin kamusal mal ve hizmet sunması için gerekli finansman kaynaklarından biri de vergi geliridir. Kamu gelirleri içinde önemli bir paya sahip olan vergi geliri mali bir fedakârlıkta bulunan mükellef içinde önem arz etmektedir. Bu açıdan vergilemenin sadece sosyal, ekonomik ve siyasi açıdan değil mükellef açısından da değerlendirilmelidir. Vergi en genel ve kabul edilebilir olan tanım olarak diyebiliriz ki; kamu kurumlarının kamu hizmetlerinin gerektirdiği giderler ile kamu borçları dolayısıyla ortaya çıkan

yükleri karşılamak amacı ile devletin egemenlik gücüne dayanarak, karşılıksız olarak, gerçek ve tüzel kişilerden cebren topladığı para türünden değerlerdir (Akdoğan 1996:101)

Vergi bilinci konusunda literatürde çok fazla sayıda tanıma yer verilmiş olmasına rağmen henüz uzlaşılmış bir tanıma rastlanılamamaktadır. Ancak genel olarak bireylerin vergiyi algılaması ve bunu davranışlarına yansıtma düzeyleri şeklinde yer verilmiştir. Kamusal mal ve hizmetlerin sunumunun yerine getirebilmesi açısından verginin önemini bilen mükelleflerin, vergi ile ilgili ödev ve yükümlülüklerini yerine getirme istek ve arzusunun düzeyine vergi bilinci denir.

Vergi bilinci Sağlam (2013:318) tarafından “Vergilerin yasal olarak ödenme zorunluluğu olmasına rağmen bireylerin vergiye uyumu veya uyumsuzluğu ya da genel bir ifadeyle vergi karşısındaki tutum ve davranışları, her şeyden önce verginin bireylerce algılanmasına ya da nasıl algılandığına bağlı olması” olarak tanımlanırken Dornstein (1987:59) tarafından “bir verginin farkında olmak” şeklinde tanımlanmıştır. Savaşan ve Odabaş (2005:8)’a göre vergi bilinci “mükellefin ödediği vergi ile aldığı kamusal mal ve hizmetlerin ilişkilendirilmesi” şeklinde tanımlanırken Akdoğan (2005:180) ise “kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesi bakımından verginin önemini bilen toplum bireylerinin, vergi ile ilgili ödevlerini yerine getirmedeki istekliliklerinin düzeyi” olarak ifade etmektedir.

Organ ve Yegen (2013,243) tarafından ise “vergi bilinci, kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesi bakımından vergi gelirlerinin kamu için olan önemini kavramış toplum bireylerinin, vergi ile ilgili ödevlerini yerine getirmedeki istekliliklerinin düzeyidir. Vergi bilincinin yüksek olduğu toplumlarda bireyler ödedikleri vergilerin kendilerine ne şekilde döneceğini yani bireyler ödedikleri vergilerin kamu tarafından nerelere harcandığını bilirler ve bunun neticesinde üzerlerine düşen vergi ile ilgili yükümlülüklerini kendilerinden beklenildiği gibi ve içlerinden gelerek yerine getirirler” şeklinde açıklanmıştır.

Bu kapsamda vergi bilinci kavramıyla ilgili olarak vurgulanan iki husus göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki mükelleflerin vergilerle ilgili verginin ne olduğu konusunda farkındalığı yani geniş şekilde mükelleflerin, vergi mevzuatı ve uygulaması konusunda, idarenin ödevleri konusunda bilgi sahibi olması olarak da ifade edebiliriz. Diğer ise, mükelleflerin verginin alınmasının sebebini bilmesidir. Ancak bu tanımlar neticesinde vergi bilincini yalnızca vergiyi ödeme bilinci olarak algılanması yanlış olacaktır. Çünkü vergi bilinci aynı zamanda mükelleflerin ödediği vergilerin harcandığı yerlerin denetimi, alacaklı kamu kurumlarının denetimini ifade eden bir kavram olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

3. Vergi Ahlakı

Vergi ahlakı konusunda da vergi bilincinde olduğu gibi literatürde çok fazla tanım olmasına rağmen henüz uzlaşmış tek bir tanıma rastlanılamamaktadır. Ancak genel olarak vergi ahlakı, bireylerin vergi ödeme konusundaki duygu ve davranış biçimlerinin düzeyi şeklinde yer verilmiştir. Bir başka ifade ile vergi ahlakı (tax moral/tax ethics) birçok araştırmacı tarafından vergi ödeme konusundaki içsel bir motivasyon olarak tanımlanmaktadır (Torgler, 2003:6; Aktan, 2006:126). Buradaki içsel motivasyon (intrinsic motivation) dışsal bir baskı ya da zorlama olmaksızın gönüllü vergi ödemeyi ifade etmektedir.

Vergi ahlakı Akdoğan (2005:183) tarafından mükelleflerin vergi yasalarından doğan yükümlülüklerini, gerçeğe uygun bir şekilde yerine getirme konusundaki davranışlarının düzeyi olarak tanımlanmaktadır. Vergi bilinci ile iç içe bir kavram olan vergi ahlakı, vergilendirme ile ilgili yükümlülüklerin olması gerekene uygun bir şekilde yerine getirilmesi şeklinde de tanımlanabilmektedir. Schmolders (1976:107) tarafından “vergi kaçakçılığı ve vergi cezaları karşısında alınan tutum veya davranış” şeklinde tanımlanmıştır. Song ve Yarborough (1978:444), vergi ahlakını “vatandaşların mükellef olarak devletle ilişkilerini yürüttüğü, davranış normları” olarak tanımlamıştır.

Torgler, (2007:64) vergi uyumu görünür bir eylemdir ve çoğu insan vergisini ödemektedir. Vergiye uyum ya da uyumsuzluk sadece fırsat, vergi oranları ve yakalanma olasılığının bir fonksiyonu değil, aynı zamanda bireyin vergiye uyum gösterme ya da vergi kaçırma istekliliğinin de bir fonksiyonudur. Vergi ahlakı yüksek olduğunda vergi uyumu da nispeten yüksek olmaktadır ve bu nedenle vergi uyumu bilmecesini çözebilmek için bir adım geriye giderek vergi ahlakını açıklamak gerektiğini ifade etmektedir.

Aynı şekilde Feld ve Frey (2002: 88) bu konuda pek çok çalışma hiç tartışmaksızın ya da nasıl ortaya çıktığını ve nasıl devam ettiğini değerlendirmeksizin vergi ahlakını kara bir kutu olarak ele almaktadır. Vergi ahlakı genellikle vergi yükümlülerinin tercihlerinin ötesinde bir unsur olarak algılanmakta ve vergi kaçırma yönelik bilinmeyen etkileri ele alan analizde son etken olarak değerlendirilmektedir. Daha da önemlisi vergi ahlakını ortaya çıkaran ve devamlılığını sağlayan faktörlerin neler olduğu konusudur.

Vergi ahlakının yerleştirilmesi bir eğitim, bilinçlenme ve gelişmişlik konusudur. Bununla birlikte, kaçakçılığın önlenmesine yönelik önlemlerin alınması, yasalardaki boşlukların giderilmesi ve etkin bir denetim sağlanması da devletin görevleri arasındadır bu yüzden vergi ahlakı konusuna da vergi bilinci gibi hem mükellef hem kamu kurumları açısından bakmak daha doğru olacaktır.

Bu nedenle mükellef davranışlarını açıklayabilmek için bu konuda yapılan çalışmaların kapsamları da genişletilmiştir. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda mükelleflerin de nihayetinde insan oldukları gerçeği göz önünde

bulundurularak, mükelleflerin vergisel davranışları üzerinde etkili olduğu düşünülen sosyo-psikolojik faktörlere yer verildiği görülmektedir. Daha yüksek vergi bilinci ve vergi ahlakına sahip mükellefler daha yüksek vergi uyumu sergiledikleri için mükellef davranışlarına yön veren sosyo-psikolojik faktörlerden daha çok vergi bilinci ve vergi ahlakı kavramları üzerinde durulduğu görülmüştür. Mükelleflerdeki vergi bilinci ve vergi ahlakının ise bireysel ve çevresel olmak üzere pek çok faktörden etkilendiği tespit edilmiştir (Torgler 2006:224-244).

4. Vergi Bilincini ve Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler

Vergi bilinci ve vergi ahlakına etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Vergi bilinci ve ahlakını etkileyen faktörleri mükelleflerin vergiyi algılama biçimi, kültür ve gelişmişlik düzeyi, sık uygulanan vergi afları, sosyo-demografik faktörler, mükellef yardımcıları, vergi idaresinin etkinliği, vergi kanunlarının karmaşıklığı ve vergi incelemeleri başlıkları altında açıklamak daha yerinde olacaktır.

Şekil 1. Vergi Bilincini ve Ahlakını Etkileyen Faktörler

Vergileme ile mükelleflerin algıları arasında çok yakın bir bağ söz konusudur. Bireyleri vergi ödemeye yönelten ya da onları vergi ödemekten uzaklaştıran etkenlerin pek çoğu bireylerin vergiyi nasıl algıladıkları ile alakalıdır.

Mükelleflerin vergi konusunda, genel olarak idareye ve idarenin politikalarına bakışı, vergi kavramını nasıl algıladığı, toplanan vergilerin idare tarafından nasıl ve ne şekilde kullanıldığı, vergi suç ve cezaları ile vergi denetimine ilişkin değerlendirmelerine, çevrelerindeki diğer mükelleflere, daha özelde ödedikleri vergiler nedeniyle hissettikleri vergi yüklerine kadar pek fazla konuyla yakından ilişkilidir.

Mükelleflerin vergiyi kamu hizmetlerinin bir karşılığı olarak algılaması vergiye bakışı olumlu yönde, vergiyi devlet tarafından zorla toplanan bir yük, bir ceza gibi algılaması vergiye bakışı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle değinildiği üzere vergiler ile kamu hizmetleri arasında bir ilişki (mali bağlantı²) kurulması, insanların vergi ödemeyi daha ihtiyatlı değerlendirmesini sağlayacaktır. Aksi halde vergilerin olumsuz algılanışı, insanların vergi ödeme isteğini azaltarak vergi alanındaki kayıt dışı ekonominin artmasına yol açacaktır (Akdoğan 1999:98).

Bir toplumun ahlaki davranış ve tutumları, kültürü, gelişmişlik düzeyi ile vergi verme düzeyleri arasında çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Vergi vermeyi devlete olan kutsal bir yükümlülük olarak gören, gelişmiş bir halkın vergiye gönüllü uyumunun artacağını söylemek mümkündür. Bu davranışların aksine, ahlaki davranış ve tutumları çeşitli sebeplerle çöküntüye uğramış gelişmemiş toplumlarda ise vergi kaçakçılığı gibi eylemlerin toplum tarafından ayıplanması söz konusu olmayacağından hiçbir toplumsal tepki ve yaptırım ile karşılaşmayan mükelleflerin vergiye gönüllü uyumları daha zor olacaktır.

Bir ülkede vergi affının çok sık uygulanması da vergilendirmede belirlilik ve adalet ilkelerine zarar vermekte, bu durum nedeniyle mükelleflerin vergi bilinci olumsuz etkilenmektedir. Sık çıkarılan vergi afları nedeniyle vergisini ödemek istemeyen vergi bilinci zayıf kişiler, kolaylıkla risk alma eğilimi içinde olmaktadır (Aydemir 1995:66). Vergi affı uygulamalarının sürekli hale gelmesi, mükellefleri vergi kaçırmaya teşvik edici ve vergisini ödeyen mükellefler yönünden ise haksızlık doğurucu olan bir uygulamadır.

Vergi mükellefinin eğitim düzeyi, yaşı, ırkı, cinsiyeti, dini ve medeni hali gibi sosyo-demografik faktörler yükümlülerin vergiye karşı tutumlarını etkilemektedir. Vergi mükelleflerinin eğitim düzeyinin yüksek olması; vergilerin ekonomik ve sosyal etkilerinin farkında olması ve vergi bilinci ve vergi ahlakı seviyesinin de yüksek, vergi kaçırma isteklerinin düşük olması gerekliliğini ifade edilebilmektedir (Aktan 2006:153). Yaş ilerledikçe mükelleflerin yaşlarıyla orantılı olarak vergi ödeme ve beyanı konusunda değişiklik gösterdiği anlaşılmıştır. Mükelleflerin ırkı konusunda vergiye karşı olan tutum ve davranışların toplumdaki topluma değiştiği; Nadaroğlu

²Mali bağlantı, vatandaşın aldığı kamu hizmeti ile ödediği vergi arasında bir bağlantı olduğu, bu değiş-tokuşun ne ölçüde etkin yapıldığı ve adil dağıtıldığı konusundaki hissiyatına denir.

(1985:280) tarafından Anglo-Sakson ve Nordik ülkelerde vergiye olan tutum Fransa, İtalya ve İspanya gibi Latin kökenli ülkelere göre daha olumlu olduğu şeklinde örnek verilmiştir. Söz konusu farklılıkların ırksal faktörlere bağlı olduğu düşünülmektedir. Vergi mükelleflerinin cinsiyeti ile ilgili yapılan çalışmalarda rastlanan bulgular erkek mükelleflerin kadın mükelleflere göre vergi kaçırma konusunda daha yüksek eğilime sahip olduğu ifade edilmektedir.

Vergi bilinci ve vergi ahlakı konusunu, sadece verginin mükellefleri açısından değerlendirmek doğru değildir. Çünkü mükellefler vergiye ilişkin yükümlülüklerini çoğu zaman tek başlarına yerine getirecek durumda olmazlar. Mükelleflerin büyük çoğunluğu, vergiye ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmede yardımcıya (muhasebeci vb.) ihtiyaç duymaktadırlar. Mükellef yardımcılara duyulan bu gereksinim, mükelleflerin vergi bilinci ve vergi ahlakı seviyesi üzerinde olumlu ya da olumsuz etkileri beraberinde getirebilir. Mükellef yardımcıları, mükelleflerini hakları ve ödevleri konusunda bilinçlendirip, bilgilendirerek vergi bilinci ve vergi ahlakının geliştirilmesi konusunda etkili olabilmektedirler. Bu açıdan bakıldığında verginin önemini, gerekliliğini ve yasalardan doğan yükümlülüklerini bilen veya bilinçlendirilen mükelleflerin, bu yükümlülükten kaynaklanan ödevlerini daha doğru bir şekilde yerine getirmesi beklenir (Organ ve Yegen 2013: 249).

Vergi idaresinin etkinliği, sadece hazineye gelir sağlaması açısından değil, mükellefler açısından da ele almak gerekir. Bu uygulamada, aynı şartlarda vergi toplayan iki vergi idaresinden vergi uyumunu ve mükellef memnuniyetini sağlamış olanın daha etkin olduğu kabul edilir (Yaraşlı 2005:222). Vergi idaresinin yapılandırılmasında temel amaç, vergi yasalarının etkinlikle uygulanabilmesi için mükelleflerin karşılaştığı güçlükleri en aza indirmek, vergi ahlakının yerleşmesi için gerekli şartları ve ortamı hazırlamak, mükelleflerle ilişkilerinde karşılıklı anlayış ve iyi niyeti hâkim kılmaktır. Vergi bilinci konusunda önemli bir unsur da mükellefle idare arasındaki ilişkilerin sağlam kurulmasıdır. Mükellef vergisini ödemek istediği zaman kendisini vergi ödemesini kolaylaştırıcı tutum ve davranışlarla karşılamalı, mükellefin ödeme sonrası memnuniyeti sağlanmış olmalıdır (Nadaroğlu 1985:336). Sonuç olarak idare ile vergi mükellefi arasında kurulan doğru iletişim vergi bilinci ve ahlakının gelişmesinde topluma yarar sağlayacaktır.

Vergi mevzuatının karmaşıklığı vergileme sürecinde idare ve mükellefler açısından uyum maliyetlerini artırmakta, yolsuzlukları kolaylaştırmakta, vergi denetimi ve mahkemeler açısından karar vermeyi zorlaştırmakta vergileme sürecini olumsuz etkilemektedir (Tunçer 2007:449). Bütün bunlar kapsamında; gerek vergi kanunlarının çok fazla değişikliğe uğraması, gerekse geçici- ek maddeler ya da genel tebliğlere uzanan düzenlemeler, vergilemenin maliyetini artırmaya yönelik etkiler meydana getirirken aynı zamanda mükelleflerin vergi bilinci ve ahlakı seviyesini düşürüp, vergiye uyum sürecinde sorunları daha da fazlaştırmaktadır (Ayyıldız, Vural ve Demirli, 2014:3).

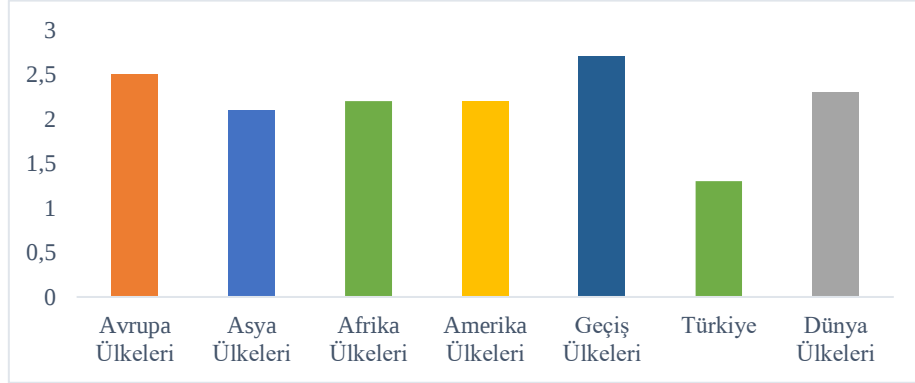
Vergi incelemesinin asıl amacı, ödenmesi gereken verginin doğru olduğunu sağlamak olmakla birlikte hizmet ettiği farklı amaçları da bulunmaktadır. Bu amaçlar içinde mükellefin bilgilendirilmesi, vergi bilinci ve ahlakının yerleştirilmesi, vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin gerçekleştirilmesi yer almaktadır. Vergi incelemelerinin bu amaçlara hizmet edebilmesi büyük ölçüde, vergi inceleme elemanın yeterliliğine ve mükellefe karşı davranışına bağlıdır. Vergi inceleme elemanına, mükellefi gerekli durumlarda uyarmak, bilgi vermek ve ona yardımcı olmak görevini yüklenmiştir. Vergi inceleme elemanın yeterliliğine ve mükelleflere gösterdiği davranışa bağlı olarak, vergi veriminin artırılması, hataların düzeltilmesi ve vergi bilincinin geliştirilmesi olarak içerisine girebilir (Akdoğan 1979:5).

5. Dünyada ve Türkiye’de Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı

Vergi bilinci ve vergi ahlakı olgusu zamana göre ve toplumların yapısına göre değişebilmektedir. Bir başka ifade ile dünyanın çeşitli bölgelerinde ve ülkelerinde vergi ahlakı ve vergi bilinci farklılık arz edebilmektedir.

Vergi ahlakının ölçülmesinde sıkça kullanılan ve vergi ahlakının bir göstergesi olarak kabul edilen Dünya Değerler Anketi(DDA) verileri literatürde birçok çalışmada kullanılmaktadır. Bu kapsamda aşağıdaki tablolarda DDA verilerinden “eğer fırsatınız olsa vergilemede hile yapar mısınız?” sorusuna verilen cevaplardan “asla kabul edilemez” cevabının yüzdesine göre belirlenip vergi ahlakı seviyesi tespit edilmiştir. Sorulara verilen cevaplar 1 ile 10 arasında değerler almaktadır. Tablo ve grafiklerde vergi ahlakı değerlerinin 1’e yaklaşması yüksek vergi ahlakı düzeyini gösterirken 10’a yaklaşması vergi ahlakı düzeyinin azaldığını ifade etmektedir. Dünya Değerler Anketi verilerinden derlenerek elde edilen vergi ahlakı ortalama düzeyleri Grafik 1’de verilmektedir.

Grafik 1: Dünya Geneli Ortalama Vergi Ahlakı (Bölgeler İtibariyle)

Kaynak: Grafikte yer alan veriler, Dünya Değerler Anketi internet sitesinden (<http://www.worldvaluessurvey.org>, Erişim: 01.09.2016) yazar tarafından derlenmiştir.

Grafik 1’de görüldüğü üzere bölgesel düzeyde en yüksek vergi ahlakı düzeyi Asya ülkelerinde bulunmaktadır. Asya ülkelerini, sırasıyla Amerika, Afrika ve Avrupa izlemektedir.

Türkiye’de vergi ahlakının ortalama seviyesi 1990 ve 2001 yıllarında 1,2 düzeyinden, 2007 yılında 1,3 ve 2011 yılında 1,3 düzeyine düşmesine rağmen vergi ahlakı seviyesi, dünya ortalama vergi ahlakı seviyesinin 2007 yılındaki 2,3 düzeyine göre oldukça yüksek düzeydedir. Dünya Değerler Anketi verilerine göre Türkiye’de bireylerin “Vergi Kaçağı Asla Doğru Değildir” ibaresine de yine 1990 da %90, 2001’de %92 ve 2007’de %80,5 oranında güçlü bir şekilde katıldıkları görülmektedir. Grafik 1 incelendiğinde Türkiye’deki vergi ahlakı düzeyinin bölgesel açıdan ele alınan ülkelere göre oldukça yüksek olduğu ifade edilebilir. Ancak yine Dünya Değerler Anketi verilerine göre en yüksek vergi ahlakına sahip olan diğer ülkelere kıyasla çok yüksek bir kayıtdışı ekonomi görülmekte ve bu durum vergi ahlakı düzeyi ile kayıtdışı ekonominin büyüklüğü arasında negatif bir ilişki olduğu yönündeki genel teori ile çelişki oluşturmaktadır.

6. Türkiye’de Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü Üzerine Bir Araştırma

Eğitimin vergi bilinci ve ahlakı üzerinde etkisi olduğu bilinen bir olgudur. Bu çalışmada diğer bölümlere kıyasla vergi ile ilgili daha fazla eğitim alan maliye bölümü öğrencilerinin, son yıllarda önemli bir kavram olan adını sıkça duyduğumuz vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeylerini tespit etmek ve daha sonra bu tespit üzerinden maliye bölümlerindeki eğitimin vergi bilinci ve ahlakı düzeyine etkisini incelemektir.

Vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeyinin yüksek olması, yapılan araştırmalara göre ülkelerin vergi gelirlerini artırma ve vergi kaçakçılığını azaltma etkisi olması nedeniyle önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Teoriye yönelik çalışmaların varlığı söz konusuysa vergi bilinci ve vergi ahlakını geliştirmeye yönelik yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu konunun üniversite öğrencilerine yönelik değerlendirilmesinin de gelecekteki mükelleflere ve eğitim veren akademisyenlere yardımcı olması düşünülmektedir.

6.1.Araştırmanın Metodolojisi

Vergi bilinci ve vergi ahlakının gelişmesinde hem üniversite öncesindeki hem üniversitedeki eğitim çok önemlidir. Bu araştırma ile üniversite öğretim yaşamının henüz başında yer alan, 1. sınıf öğrencileri ve üniversite öğretim yaşamının son döneminde bulunan 4. sınıf öğrencilerinin vergi bilinci ve vergi ahlakı algısını ölçmeyi, bu kapsamda Yükseköğretim Kurumlarına girişlerindeki ve üniversiteden mezun olmadan önceki düzeylerini tespit edip, vergiye yönelik yoğun bir eğitim programı olan maliye bölümlerinin bu düzeye ne şekilde etkisi olduğunun değerlendirilmesi amaçlamaktadır. Bu düzeyi

belirlemek için Bolu, Eskişehir, Zonguldak ilindeki üniversite öğrencilerine yönelik anket çalışması yapılmıştır. Bu araştırmada kapsamında Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde eğitim gören maliye bölümü öğrencilerine yönelik anket yöntemi uygulanmıştır.

Araştırma kapsamında 2016 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü 1. ve 4. sınıf düzeylerinde eğitim gören öğrenciler dâhil edilmiştir. Bu bağlamda bahsi geçen bölüm ve sınıftaki öğrencilere toplamda 441 adet anket uygulanmıştır. Bu örneklemin tercih edilmesinin, ilk sebebi bu öğrencilerin iktisadi, mali ve vergi konularında eğitim almış ve alacak olmasıdır. İkinci sebebi ise bu öğrencilerin maliye bölümlerinde aldığı eğitim sonucunda devletin görevlerini yerine getirmesi ve gelişmesi için vergi gelirine ihtiyaç duyduğunun farkında olmasıdır. Son olarak bu örneklemin tercih sebebi, söz konusu bölümün öğrencilerinin fakülteye girişlerindeki ve mezun olmadan önceki düzeylerinin tespitine imkân sağlanmasıdır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket formunda 5'li likert ölçeğe göre hazırlanmış (Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum) 30 adet soru yer almaktadır. Söz konusu sorularla öğrencilerin vergi konusundaki bilgi düzeyi, vergi ahlakı ile vergi bilincine yönelik algılamaları ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca ankette katılımcıların demografik özelliklerini ölçmeye yönelik sorular da yer almaktadır.

Anket yapıldıktan sonra toplanan verilerin değerlendirilmesi aşamasında sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılan Statistics Package for The Social Sciences (SPSS) paket programı kullanılmıştır. Bu kapsamda öncelikle soruların tutarlılığı ve güvenilirliğine yönelik güvenilirlik analizi yapılmış ve olumlu sonuç takibinde diğer analizlere geçilmiştir. Anket verilerinin değerlendirilmesinde kullanılan istatistikler ise frekans analizi ve yüzdelik dağılımlar yani betimleyici istatistikler, one-way anova testi, bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır.

6.2. Anket Bulgularının Değerlendirilmesi

Çalışmada istatistiksel analizlere geçmeden önce ankette yer alan soruların içsel tutarlılığını saptamak amacıyla Cronbach Alpha güvenilirlik analizi yapılmıştır. Bu araştırmada Cronbach Alpha Katsayısı 0.801 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan katsayı sosyal bilimler açısından yeterli düzeyde olup sınıflandırmada yüksek derecede güvenilir kısımda yer almaktadır.

6.2.1. Demografik Değişkenler

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin dağılım Tablo 1’de verilmiştir. Katılımcıların demografik değişkenlerine ilişkin dağılımlar cinsiyet, gelir durumu, üniversitelere göre dağılımı, katılımcıların sınıflara göre dağılımı, katılımcıların öğrenim türüne göre dağılımı, katılımcıların akademik başarılarına göre dağılımı değişkenlerinden oluşmaktadır.

Tablo 1. Demografik Değişkenler

Tür	Demografik Değişkenler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kız	187	42,4
	Erkek	254	57,6
Öğrenim Türü	1.Öğretim	243	55,1
	2.Öğretim	198	44,9
Sınıf Dağılımı	1.Sınıf	312	70,7
	4.Sınıf	129	29,3
Akademik Başarı Düzeyi	2,00 Altında	137	31,1
	2,00-2,50 Arasında	147	33,3
	2,51-3,00 Arasında	96	21,8
	3,01-3,50 Arasında	42	9,5
	3,50 Üzerinde	19	4,3
Aylık Harcama Düzeyleri	300 TL Altında	49	11,1
	300TL-499 TL Arasında	186	42,2
	500TL-750 TL Arasında	130	29,5
	751 TL ve Üzerinde	76	17,2
Üniversitelere Göre Dağılım	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	146	33,1
	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	104	23,6
	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	191	43,3
	TOPLAM	441	100,0

Tablo 1 incelendiğinde araştırmanın kapsamında bulunan kişilerin %42,4’ü kız iken %57,6’nın erkek, %55,1’i birinci öğretim, %44,9’u ikinci öğretimdir. Sınıfların dağılımı incelendiğinde katılımcıların %70,7 si 1. sınıf iken, %29,3’ü 4. sınıf öğrencilerinden oluştuğu gözlenmektedir. Akademik başarı durumuna göre incelendiğinde katılımcıların %31,1’inin 2,00’ın altında, %33,3’ünün 2,00-2,50 arasında, %21,8’inin 2,51-3,00 arasında, %9,5’inin 3,01-3,50 arasında ve %4,3’ünün 3,50 üzerinde olduğu görülmektedir. Bu kapsamda anket yapılan öğrencilerin %31,1’i başarısız, %55,1’i geçerli, %13,8’i başarılı sayılabilir. Gelir düzeyi açısından değerlendirildiğinde öğrencilerin %11,1’i 300 TL altında, %42,2’si aynı zamanda en fazla katılımcının dilim olan 300 TL-499 TL arasında, %29,5’i 500 TL-750 TL arasında ve son olarak %17,2’si ise 751TL harcama düzeyine sahiptir. Üniversiteler açısından dağılım incelendiğinde Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi’nde %33,1 oranında 146 kişi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi’nden %23,6 oranında 104 kişi,

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'nden %43,3 oranında 191 kişi katılım sağlamıştır.

6.2.2. Tanımlayıcı İstatistikler ve Frekanslar

Katılımcıların kendilerine yöneltilen ifadelerle verdikleri cevaplar neticesinde Tablolar oluşturulmuştur. Tabloda katılımcıların ifadeler hakkında sahip oldukları görüşlerini yansıtan cevaplarının aritmetik ortalama, standart sapma ve frekans (%) değerlerine yer verilmiştir. Anket formunda 5'li likert ölçeğe göre hazırlanmış (Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum) 30 adet soru yer almaktadır. Söz konusu sorularla öğrencilerin vergi konusundaki bilgi düzeyi, vergi ahlakı ile vergi bilincine yönelik algılamaları ölçülmeye çalışılmıştır. Anket kapsamında ise verginin tanımını ve fonksiyonlarını, vergi bilincini ve ahlakını genel hatlarıyla ölçmeye yönelik 3 grup sorulara yer verilmiş olup, her grup ayrı tabloda gösterilmiştir. Tablodan 2'de görülebildiği üzere katılımcıların verginin tanımı ve fonksiyonlarına yönelik vermiş oldukları cevaplara yönelik istatistikler mevcuttur. Bu aşamada üniversite öğrencilerinin verginin genel tanımı ve fonksiyonları konusundaki bilgi düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 2. Vergi Konusundaki Genel Görüşler

Görüşler		1	2	3	4	5	Ort.	Ss.
1. Vergi karşılıksız olarak alınmaktadır	n	111	70	61	83	116	3,05	1,552
	%	25,2	15,9	13,8	18,8	26,3		
2.Vergi hem mali hem mali olmayan amaçla alınmaktadır.	n	36	54	82	179	90	3,53	1,181
	%	8,2	12,2	18,6	40,6	20,4		
3.Vergi devletin egemenlik gücüne dayanarak zorla toplanmaktadır.	n	54	39	69	407	172	3,69	1,382
	%	12,2	8,8	15,6	24,3	39,0		
4.Devlet topladığı vergi karşılığında hizmet vermek zorundadır.	n	223	96	26	24	62	2,06	1,439
	%	52,8	21,8	5,9	5,4	14,1		
5.Vergi sadece para türünden bir değerdir.	n	63	51	77	118	131	3,46	1,393
	%	14,3	11,6	17,5	26,8	29,8		
6.Vergi devletin sadece iktisadi ve sosyal hayata bir müdahale aracıdır.	n	56	78	102	110	95	3,25	1,318
	%	14,3	11,6	17,5	26,8	29,8		
7.KDV mal ve hizmetler üzerinden alınan bir vergidir.	n	19	19	27	170	206	4,19	1,027
	%	4,3	4,3	6,1	38,5	46,7		

Not: n= 441, Ölçekte 1 kesinlikle katılmıyorum, 2 katılmıyorum, 3 kararsızım, 4 katılıyorum,5 kesinlikle katılıyorum anlamındadır.

Tablo 2'den yola çıkarak öğrencilerin vergi konusundaki bilgi düzeyinin incelendiği bu kısımda genel bir değerlendirme yapmak gerekirse katılımcıların genel olarak vergi ile ilgili bilgi düzeyinin ortalamanın üstünde (olumlu seviyede) olduğu görülmektedir.

Tablo 3’te katılımcıların vergi ahlâkı düzeylerini belirleyen unsurların; frekans analizleri ve ifade edilen çeşitli önermeler ile mükelleflerin vergi konusunda ahlâklı olma durumunun (vergi ahlâkı düzeyinin) tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 3. Vergi Ahlakı Konusundaki Genel Görüşler

Görüşler		1	2	3	4	5	Ort.	Ss.
8.Bir mükellef olarak ödediğim tüm vergilerin farkındayım.	n	32	50	102	148	109	3,57	1,185
	%	7,3	11,3	23,1	33,6	24,7		
9.Vergi ödemek önemli bir vatandaşlık görevidir.	n	27	11	34	119	249	4,25	1,111
	%	6,1	2,5	7,7	27,0	56,6		
10.Ufak tefek vergi kaçakçılığı girişimleri makul karşılanmalıdır.	n	250	88	41	25	37	1,89	1,278
	%	56,7	20,0	9,3	5,7	8,4		
11.Vergi kaçırısam ve bunu yakın çevrem öğrense çok utanırım.	n	48	27	57	112	196	3,87	1,337
	%	10,9	6,1	13,0	25,5	44,5		
12. Bir ülkede vergi kaçırmak yaygınsa vergi ödememek ahlaksızlık değildir.	n	131	95	56	78	81	2,73	1,500
	%	29,7	21,5	12,7	17,7	18,4		
13.Eğer fırsatım olsaydı vergi kaçırırdım.	n	219	96	47	39	40	2,06	1,332
	%	49,7	21,8	10,7	8,8	9,1		
14.Bir mükellef için vergi ödemek ahlâklı olmanın göstergesi sayılır.	n	40	29	61	171	140	3,78	1,220
	%	9,1	6,6	13,8	38,8	31,7		
15.Bir toplumun vergi ahlakının düşük olması devleti mali ve ekonomik anlamda zorlamaktadır.	n	21	17	42	190	171	4,07	1,031
	%	4,8	3,9	9,5	43,1	38,8		
16.Bugün ödenmeyen vergiler gelecek nesillerin vergi yükünü artırır.	n	27	32	60	159	163	3,90	1,158
	%	6,1	7,3	13,6	36,1	37,0		
17.Vergi ahlâkı önemli bir gelişmişlik göstergesidir.	n	13	29	50	165	184	4,08	1,027
	%	2,9	6,6	11,3	37,4	41,7		
18.Almış olduğum mali ve ekonomik eğitim vergi ahlakını geliştirmektedir.	n	10	28	64	170	168	4,04	0,993
	%	2,3	6,3	14,5	38,5	38,3		

Not: n= 441, Ölçekte 1 kesinlikle katılmıyorum, 2 katılmıyorum, 3 kararsızım, 4 katılıyorum,5 kesinlikle katılıyorum anlamındadır.

Tablo 3’te görüldüğü üzere katılımcı öğrencilerin ortalama test değeri 3 olan araştırmanın anketindeki sorular neticesinde öğrencilerin genel olarak vergi ahlakına sahip olduğu görülmektedir. Katılımcı öğrenciler mükellef olarak ödediği tüm vergilerin farkında olduğu görüşü(3,57) ifade edilebilmektedir. Katılımcı öğrenciler vergi ahlâkı düzeyinin tespiti için en önemli görüşlerden biri olan vergi ödemenin önemli bir vatandaşlık görevi olduğuna; vergi ahlakına yönelik ifade edilen görüşler arasında en yüksek oranda(4,25)katılım gösterdiği görülmektedir. Katılımcı öğrenciler yine vergi kaçacağı girişimlerinin makul karşılanmasına (1,89),vergi kaçırmanın yaygın olduğunda vergi ödememenin ahlaksızlık olmadığı(2,73),eğer fırsat olması halinde vergi kaçırılabilceğine (2,06) oranında katılım göstererek öğrencilerin vergi ahlâkı açısından olumlu

bir yapıya sahip olduğuna işaret etmektedir. Katılımcı öğrenciler vergi kaçırmanın utanç verici olduğu görüşüne 3,87 oranında, vergi ödemenin ahlaklı olmanın göstergesi olduğu görüşüne 3,78 oranında, vergi ahlakının düşük olmasının devleti zorlayacağı görüşüne 4,07 ve bugün ödenmeyen vergilerin gelecek nesil üzerinde yük oluşturacağı görüşüne 3,90 oranında katılım göstermişlerdir. Öğrenciler görüşlerinde ifade ettiği üzere maliye bölümünde almış olduğu mali ve ekonomik eğitimin vergi ahlakını geliştirmede etkisinin olduğuna 4,04 gibi güçlü oranda katılım sağlamıştır. Bununla paralel olarak katılımcı öğrenciler vergi ahlakının da gelişmişliğin göstergesi olduğu görüşüne yine güçlü oranda (4,07) katılım göstermiştir.

Tablo 4’te bireylerin vergi bilinci düzeylerini belirleyen unsurların; frekans analizleri ve ifade edilen çeşitli önermeler ile mükelleflerin vergi konusunda bilinçli olma durumunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 4. Vergi Bilinci Konusundaki Genel Görüşler

Görüşler		1	2	3	4	5	Ort.	Ss.
19.Vergi bilinci bireyin vergi ödemesi gerektiği konusunda sahip olduğu duygudur.	n	25	19	61	199	137	3,92	1,062
	%	5,7	4,3	13,8	45,1	31,1		
20.Vergi bilinci seviyesi eğitimle artırılır.	n	29	25	69	173	145	3,86	1,135
	%	6,6	5,7	15,6	39,2	32,9		
21.Vergi bilincinin sağlanmasında ailedeki eğitim üniversitedeki eğitimden daha etkilidir.	n	24	49	90	152	126	3,70	1,155
	%	5,4	11,1	20,4	34,5	28,6		
22.Vergi veriyor olmak bana vatandaş olarak devletten hesap sorma hakkını verir.	n	45	41	66	149	140	3,68	1,287
	%	10,2	9,3	15,0	33,8	31,7		
23.Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça vergi kaçırma isteği de azalır.	n	59	45	83	149	105	3,44	1,317
	%	13,4	10,2	18,8	33,8	23,8		
24.Bireylerin gelir seviyesi arttıkça vergi bilinci de artar.	n	57	70	106	127	81	3,24	1,283
	%	12,9	15,9	24,0	28,8	18,4		
25.Birey olarak vicdanen vergi ödemek zorunda olduğumun farkındayım.	n	18	26	49	203	144	3,98	1,022
	%	4,1	5,9	11,1	46,1	32,7		
26.Ödenen vergilerin topluma hizmet olarak döndüğünü düşünmekteyim.	n	29	44	94	179	95	3,61	1,125
	%	6,6	10,0	21,3	40,6	21,5		
27.Ödenen vergilerin nereye harcandığının vatandaşlara açıklanması vergi bilincini artırır.	n	13	22	39	169	198	4,17	0,987
	%	2,9	5,0	8,8	38,3	44,9		
28.Ödenen vergilerin şeffaf ve hesap verilebilir olması vergi bilincini artırır.	n	14	16	48	183	180	4,13	0,966
	%	3,2	3,6	10,9	41,5	40,8		
29.Ekonomik ve mali politikaların sonuçlarının vatandaşlara yansımaları vergi bilincini artırır.	n	19	30	62	173	157	3,95	1,075
	%	4,3	6,8	14,1	39,2	35,6		
30.Vergi cezalarının caydırıcı olması vergi bilincini artırır	n	39	43	93	140	126	3,61	1,240
	%	8,8	9,8	21,1	31,7	28,6		

Not: n= 441, Ölçekte 1 kesinlikle katılmıyorum, 2 katılmıyorum, 3 kararsızım, 4 katılıyorum,5 kesinlikle katılıyorum anlamındadır.

Tablo 4’te görüldüğü üzere katılımcı öğrencilerin ortalama test değeri 3 olan araştırmanın anketindeki sorular neticesinde, öğrencilerin genel olarak vergi bilinci düzeyi yüksek oranlarda olduğu görülmektedir. Katılımcı öğrenciler ödenen vergilerin nereye harcadığının bilinmesinin (4,17) ve ödenen vergilerin şeffaf ve hesap verilebilir olmasının (4,13) vergi bilinci artıracağı görüşüne yüksek derecede katılım gösterdiği görülmektedir. Bu görüşlerin aksine öğrenciler eğitim seviyesinin artmasının vergi kaçırma eğiliminin azaltacağına 3,44 ;vergi bilincinin gelir seviyesiyle artacağına 3,24 ;ödenen vergilerin hizmet olarak döndüğü görüşüne 3,61 ve cezaların caydırıcılığının vergi bilincini artıracağı görüşüne yine 3,61 oranında katılım sağlayarak vergi bilinci konusunda genel düzeye kıyasla daha düşük oranda katılım göstermişlerdir. Ayrıca katılımcı öğrenciler vergi bilincinin vergi ödeme gereği olduğu konusuna 3,92 ;vergi bilinci seviyesinin eğitimle artırılır görüşüne 3,86 ;vergi bilinci konusundaki ailenin verdiği eğitimin üniversiteden daha etkili olduğu konusundaki görüşüne 3,70 ;birey olarak vicdanen vergi ödenmesini farkında olması görüşüne 3,98;ekonomik politikaların vatandaşa yansımalarının vergi bilincini artıracağı görüşüne 3,95 ;oranında katılım göstererek vergi bilinci açısından olumlu bir yapıya işaret etmektedir. Tüm bunların dışında vergi vermenin vatandaş olarak devletten hesap sorma hakkı vereceği görüşüne katılım oranı ise 3,68’dir.

6.2.3. Gruplar Arası Karşılaştırma

Araştırmada cinsiyet, öğrenim türü ve sınıflara göre ayrımlar kapsamındaki ikili karşılaştırmaların bulunduğu tablolar *Bağımsız Gruplar t-Testi (Independent t-Test)* yapılarak analiz edilmiştir. Yine araştırmadaki akademik başarı ve gelir değişkenleri kapsamında gruplar arasındaki karşılaştırmaların bulunduğu tablolar *Tek Faktörlü Varyans Analizi (One Way Anova Testi)* yapılarak analiz edilmiştir.

6.2.3.1. Öğrencilerin Cinsiyet Ayrımı ve Öğrenim Türleri Kapsamında Değerlendirilmesi

Araştırmada ankete katılan kız ve erkek öğrencilerin bulunduğu değişkenler arasında, alınan eğitimin aynı olması dolayısıyla ciddi düzeyde anlamlı bir farklılık beklenmemektedir. Yine ankete katılan 1. ve 2. öğretim öğrencilerinin bulunduğu değişkenler arasında, alınan eğitimin aynı olması dolayısıyla ciddi düzeyde anlamlı bir farklılık beklenmemektedir. Çalışmada beklenen yönde gruplar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

6.2.3.2. Öğrencilerin Akademik Başarı Ayrımı Kapsamında Değerlendirilmesi

Cinsiyet ve öğrenim türü değişkeninden sonra verilen cevaplar üzerinde etkisi araştırılan diğer değişken akademik başarı değişkenidir. Akademik başarı değişkeni; 2,00 altında, 2,00-2,50 arasında, 2,51-3,00 Arasında, 3,01-3,50 arasında, 3,50 üzerinde olmak üzere beş gruba sahip olması nedeniyle değişkenin etkisini incelemek amacıyla tek faktörlü varyans analizinden (One-Way ANOVA) yararlanılmış ve elde edilen sonuçlar ile tablolar oluşturulmuştur. Araştırmada katılımcı öğrencilerin maliye bölümünde vergi ve mali konularda eğitim almaları dolayısıyla, öğrenciler arasında akademik başarı ayrımına göre yöneltilen görüşler kapsamında anlamlı farklılık beklenmektedir. Bu nedenle bu başlık altında bulgular başta olduğu gibi 3 farklı grup altında değerlendirilecektir. Aşağıdaki Tablo 5’de verginin tanımı ve fonksiyonlarına yönelik analiz bulgularına ait anlamlı sonuçlar verilmektedir.

Tablo 5. Vergi Konusunda Akademik Başarı Ayrımına Göre Gruplar Arasındaki Farklar

Görüşler		Sd	Ort. Kareler	F	p	Fark
1.Vergi karşılıksız olarak alınmaktadır.	Grup. Ara.	4	13,418	5,815	,000	1.-3.
	Grup içi	436	2,308			
	Toplam	440				
2.Vergi hem mali hem mali olmayan amaçla alınmaktadır.	Grup. Ara.	4	4,793	3,514	,008	1.-5. 2.-5.
	Grup içi	436	1,364			
	Toplam	440				
3.Vergi devletin egemenlik gücüne dayanarak zorla toplanmaktadır.	Grup. Ara.	4	8,477	4,583	,001	1.-3. 2.-3.
	Grup içi	436	1,850			
	Toplam	440				
4.Devlet topladığı vergi karşılığında hizmet vermek zorundadır.	Grup. Ara.	4	13,747	6,999	,000	1.-2. 1.-3.
	Grup içi	436	1,964			
	Toplam	440				

Not: 1.grup: 2,00 Altında; 2.grup: 2,00-2,50 Arasında; 3.grup: 2,51-3,00 Arasında; 4.grup: 3,01-3,50 Arasında; 5.grup: 3,50 Üzerinde.

Hesaplanan P değerleri incelendiğinde P(Sig.2-tailed) değerlerinin genelinin 0,05’den küçük olduğu görülmektedir. Bu ise farklı görüşlerin araştırıldığı ilgili ifadeler katılımcıların verdikleri cevapların akademik başarıya göre farklılık göstermekte olduğu anlamını taşımaktadır. Yani 0,05 anlamlılık düzeyinde $P < 0,05$ olduğu için gruplar arasında bazı görüşlerde anlamlı fark bulunmaktadır. Diğer bir ifade aynı akademik başarı düzeyinde olmayan katılımcıların vergiye bakış açıları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

Tablo 5’de, “Vergi karşılıksız olarak alınmaktadır.” ifadesinde (1. - 3.) ve “Vergi hem mali hem mali olmayan amaçla alınmaktadır.” ifadesinde (1.-5. ve

2.-5.) gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu görülmektedir. Ayrıca “Vergi devletin egemenlik gücüne dayanarak zorla toplanmaktadır.” ifadesinde (1.-3. ve 2.-3.) ve “Devlet topladığı vergi karşılığında hizmet vermek zorundadır.” ifadesinde (1.-2. ve 1.-3.) gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu görülmektedir. Öğrencilerin verginin tanımı ve fonksiyonları konusundaki bilgi düzeyinin akademik başarıya göre karşılaştırmalı olarak incelendiği bu kısımda, anlamlılık ifade eden görüşler kapsamında akademik başarı düzeyi yüksek olan katılımcıların vergi konusundaki bilgi düzeyinin daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin akademik başarı değişkeni açısından, vergi ahlakı düzeylerini belirleyen analiz bulgularına bu kısımda yer verilmiştir. Aşağıdaki Tablo 6’da ifade edilen çeşitli önermeler ile akademik başarılarına göre öğrencilerin vergi ahlakı konusundaki görüşlerinin analiz bulgularına ait anlamlı sonuçlar verilmektedir.

Tablo 6. Vergi Ahlakı Konusunda Akademik Başarı Ayrımına Göre Gruplar Arasındaki Farklar

Görüşler		Sd	Ort. Kareler	F	p	Fark
8.Bir mükellef olarak ödediğim tüm vergilerin farkındayım.	Grup. Ara.	4	10,723	8,129	,000	1.-3. 1.-4. 2.-3.
	Grup içi	436	1,319			
	Toplam	440				
9.Vergi ödemek önemli bir vatandaşlık görevidir.	Grup. Ara.	4	3,767	3,113	,015	2.-3. 2.-4.
	Grup içi	435	1,210			
	Toplam	439				
10.Ufak tefek vergi kaçakçılığı girişimleri makul karşılanmalıdır.	Grup. Ara.	4	3,046	1,880	,013	2.-3.
	Grup içi	436	1,621			
	Toplam	440				
14.Bir mükellef için vergi ödemek ahlaklı olmanın göstergesi sayılır.	Grup. Ara.	4	4,833	3,316	,011	1.3. 2.3.
	Grup içi	436	1,457			
	Toplam	440				
15.Bir toplumun vergi ahlakının düşük olması devleti mali ve ekonomik anlamda zorlamaktadır.	Grup. Ara.	4	2,454	2,337	,045	1.3. 2.3.
	Grup içi	436	1,050			
	Toplam	440				

Not: 1.grup: 2,00 Altında; 2.grup: 2,00-2,50 Arasında; 3.grup: 2,51-3,00 Arasında; 4.grup: 3,01-3,50 Arasında; 5.grup: 3,50 Üzerinde.

Tablo 6’da, “Bir mükellef olarak ödediğim tüm vergilerin farkındayım.” ifadesinde (1. - 3. , 1.-4. ve 2.-3.) , “Vergi ödemek önemli bir vatandaşlık görevidir.” ifadesinde (2.-3. ve 2.-4.) ve “Ufak tefek vergi kaçakçılığı girişimleri makul karşılanmalıdır.” ifadesinde (2.-3.) gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu görülmektedir. Ayrıca “Bir mükellef için vergi ödemek ahlaklı olmanın göstergesi sayılır.” ifadesinde (1.-3. ve 2.-3.), “Bir toplumda vergi ahlakının düşük olması devleti mali ve ekonomik anlamda zorlamaktadır.” ifadesinde ise (1.-3. ve 2.-3.) grupları arasında anlamlı bir

farklılık olduğunu görülmektedir. Ankete katılan öğrencilerin akademik başarı değişkeni açısından, vergi bilinci düzeylerini belirleyen analiz bulgularına bu kısımda yer verilmiştir. Aşağıdaki Tablo 7’de ifade edilen çeşitli önermeler ile akademik başarılarına göre öğrencilerin vergi bilinci konusundaki görüşlerinin analiz bulgularına ait anlamlı sonuçlar verilmektedir.

Tablo 7. Vergi Bilinci Konusunda Akademik Başarı Ayrımına Göre Gruplar Arasındaki Farklar

Görüşler	Sd	Ort. Kareler	F	p	Fark
19.Vergi bilinci bireyin vergi ödemesi gerektiği konusunda sahip olduğu duygudur.	Grup. Ara. 4	3,685	3,339	,010	1.-3. 1.-4. 1.-5.
	Grup içi 436	1,104			
	Toplam 440				
20.Vergi bilinci seviyesi eğitimle artırılır.	Grup. Ara. 4	2,979	2,342	,044	1.-3.
	Grup içi 436	1,272			
	Toplam 440				
24.Bireylerin gelir seviyesi arttıkça vergi bilinci de artar.	Grup. Ara. 4	,420	,254	,007	1.-2. 1.-4. 1.-5.
	Grup içi 436	1,657			
	Toplam 440				
28.Ödenen vergilerin şeffaf ve hesap verilebilir olması vergi bilincini artırır.	Grup. Ara. 4	3,575	3,936	,004	1.-3. 1.-4. 2.-3.
	Grup içi 436	,908			
	Toplam 440				
30.Vergi cezalarının caydırıcı olması vergi bilincini artırır	Grup. Ara. 4	3,871	2,554	,038	1.-3. 2.-3. 2.-5.
	Grup içi 436	1,516			
	Toplam 440				

Not: 1.grup: 2,00 Altında; 2.grup: 2,00-2,50 Arasında; 3.grup: 2,51-3,00 Arasında; 4.grup: 3,01-3,50 Arasında; 5.grup: 3,50 Üzerinde.

Tablo 7’de, “Vergi bilinci bireyin vergi ödemesi gerektiği konusunda sahip olduğu duygudur.” ifadesinde (1. - 3. , 1.-4. ve 1.-5.) , “Vergi bilinci seviyesi eğitimle artırılır.” ifadesinde (1.-3.)“ Bireylerin gelir seviyesi arttıkça vergi bilinci de artar.” ifadesinde (1. - 2. , 1.-4. ve 1.-5.) gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu görülmektedir. Ayrıca “Ödenen vergilerin şeffaf ve hesap verilebilir olması vergi bilincini artırır.” ifadesinde (1.-3., 1.-4. ve 2.-3.) ve “Vergi cezalarının caydırıcı olması vergi bilincini artırır.” ifadesinde (1.-3., 2.-3. ve 2.-5.) gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu görülmektedir. Öğrencilerin verginin bilinci konusundaki düzeyinin akademik başarıya göre karşılaştırmalı olarak incelendiği bu kısımda genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, anlamlılık ifade eden görüşler kapsamında akademik başarı düzeyi yüksek olan katılımcıların akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilere kıyasla vergi bilinci düzeyinin daha olumlu düzeyde olduğu görülmektedir.

6.2.3.3. Öğrencilerin Harcama Düzeyleri Kapsamında Değerlendirilmesi

Bu başlık altında ankete katılan öğrencilerin harcama değişkeni açısından, düzeylerini belirleyen analiz bulgularına yer verilmiştir. Aşağıdaki Tablo 8’de ifade edilen çeşitli önermeler ile harcama düzeylerine göre anlamlı olan sonuçlar yer almaktadır.

Hesaplanan P değerleri incelendiğinde bazı P(Sig.2-tailed) değerlerinin 0,05’den küçük olduğu görülmektedir. Bu ise farklı görüşlerin araştırıldığı ilgili ifadelere katılımcıların verdikleri bazı cevaplar özelinde harcamaya göre farklılık göstermekte olduğu anlamını taşımaktadır. Yani 0,05 anlamlılık düzeyinde $P < 0,05$ olduğu için gruplar arasında bazı görüşlerde anlamlı fark bulunmaktadır. Diğer bir ifade farklı harcama düzeyinde olan katılımcıların vergi ahlakı düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

Tablo 8. Harcama Düzeylerine Göre Gruplar Arasındaki Farklar

Görüşler		Sd	Ort. Kareler	F	p	Fark
8.Bir mükellef olarak ödediğim tüm vergilerin farkındayım.	Grup. Ara.	3	5,789	4,212	,006	1.-2. 2.-3. 2.-4.
	Grup içi	437	1,374			
	Toplam	440				
11.Vergi kaçırısam ve bunu yakın çevrem öğrense çok utanırım.	Grup. Ara.	3	5,517	3,130	,026	1.-3. 2.-5.
	Grup içi	436	1,763			
	Toplam	439				
15.Bir toplumun vergi ahlakının düşük olması devleti mali ve ekonomik anlamda zorlamaktadır.	Grup. Ara.	3	2,951	2,811	,039	1.-2. 1.-4.
	Grup içi	437	1,050			
	Toplam	440				
17.Vergi ahlakı önemli bir gelişmişlik göstergesidir.	Grup. Ara.	3	3,455	3,329	,020	2.-3. 3.-4.
	Grup içi	437	1,038			
	Toplam	440				
20.Vergi bilinci seviyesi eğitimle artırılır.	Grup. Ara.	3	4,038	3,182	,024	1.-3. 2.-3. 3.-4.
	Grup içi	437	1,269			
	Toplam	440				

Not: 1.grup: 300 TL Altında; 2.grup: 300TL-499 TL Arasında; 3.grup: 500TL-750 TL Arasında; 4.grup: 750 TL Üzerinde.

Tablo 8’de, “Bir mükellef olarak ödediğim tüm vergilerin farkındayım.” ifadesinde (1. - 2. ve 2.-3. ve 2.-4.) ve “Vergi kaçırısam ve bunu yakın çevrem öğrense çok utanırım.” ifadesinde (1.-3. ve 2.-4.) gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu görülmektedir. Ayrıca “Bir toplumun vergi ahlakı düşük olması devleti mali ve ekonomik anlamda zorlamaktadır.” ifadesinde (1.-2. ve 1.-4.) ve “Vergi ahlakı önemli bir gelişmişlik göstergesidir.” ifadesinde (2.-3. ve 3.-4.) gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu görülmektedir.

Öğrencilerin vergi ahlakı konusundaki düzeyinin harcamaya göre karşılaştırmalı olarak incelendiği bu kısımda genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, anlamlılık ifade eden dört görüş kapsamında harcama düzeyi yüksek olan katılımcıların harcama düzeyi düşük olan öğrencilerin vergi ahlak düzeylerinin farklılık gösterdiği görülmektedir. “Vergi bilinci seviyesi eğitimle artırılır.” ifadesinde (1.-3. ,2.-3. ve 3.-4.) gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu görülmektedir. Sadece bahsedilen ifade özelinde her harcama dilimiyle üst dilimi arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

6.2.3.4. Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri Kapsamında Değerlendirilmesi

Vergi bilinci ve vergi ahlakı oluşumu için son derece önemli olduğu birçok çalışma tarafından ortaya konulan eğitim düzeyi konusu, vergiye yönelik yoğun bir eğitimi olan maliye bölümü özelinde elde edilen bulgulara bu başlık altında yer verilmiştir. Toplumda pozitif bir vergi bilinci ve vergi ahlakı oluşumu için son derece önemli olan üniversite eğitimi sonrasında elde edilen bulgulara göre maliye bölümü lisans öğrencilerinde elde edilen bulgulara belirgin bir değişim gözlenmiştir. Öğrencilere maliye bölümünde verilen eğitimin etkisini belirlemek amacıyla sadece 1. ve 4. sınıfta bulunan maliye bölümü öğrencilerine anket uygulanmıştır.

Anketlerde öğrencilerden alınan görüşler neticesinde öğrencilerin vergi, vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeyleri üniversitede aldıkları eğitimle doğrudan ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Yani üniversitede alınan eğitimin öğrencilerin vergi, vergi bilinci ve ahlakı düzeyleri üzerinde farklılık meydana getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Tablolar birlikte değerlendirildiğinde ankete katılan üniversite öğrencilerinin genel düzeyde vergi, vergi bilinci ve vergi ahlakı konusundaki düzeylerinin yüksek olduğu ve vergi konusunda duyarlı davrandıkları tespit edilmiştir. Aynı zamanda öğrencilerin eğitim gördükleri sınıf düzeyi, yani maliye bölümünde verilen mali ve vergi konusundaki eğitim arttıkça vergi bilinci ve ahlakı düzeylerinin arttığı sonucuna varılmaktadır.

Katılımcı öğrencilerin sınıf değişkeni *Bağımsız Gruplar t-Testi* ile test edilmiş ve test sonuçları doğrultusunda aşağıdaki tablolar oluşturulmuştur. Aşağıdaki tablolara göre öğrencilerin vergi, vergi bilinci ve ahlakı konusunda yöneltilen görüşlere verdikleri cevapların okudukları sınıflara göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Yani vergi, vergi bilinci ve ahlak düzeyinin gelişmesinde maliye bölümü eğitiminin etkisi olduğu tespit edilmiştir.

İlk olarak ankete katılan öğrencilerin sınıf değişkeni açısından, vergi konusundaki bilgi düzeylerini belirleyen analiz bulgularına yer verilmiştir. Aşağıdaki Tablo 9’da ifade edilen çeşitli önermeler ile sınıflarına göre öğrencilerin vergi konusundaki görüşlerinin karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Öğrencilerin vergi konusunda maliye bölümünde aldıkları eğitim arttıkça bilgi düzeylerinde de olumlu artış beklenmektedir.

Tablo 9. Vergi Konusunda Sınıf Ayrımına Göre Bulgular

Görüşler	Sınıf	N	Ort.	Ss.	t	p
1.Vergi karşılıksız olarak alınmaktadır.	1.Snf	312	2,64	1,483	-10,354	,000
	4.Snf	129	4,05	1,227		
2.Vergi hem mali hem mali olmayan amaçla alınmaktadır.	1.Snf	312	3,29	1,159	-7,087	,000
	4.Snf	129	4,12	1,020		
3.Vergi devletin egemenlik gücüne dayanarak zorla toplanmaktadır.	1.Snf	312	3,43	1,406	-6,415	,000
	4.Snf	129	4,32	1,097		
4.Devlet topladığı vergi karşılığında hizmet vermek zorundadır.	1.Snf	312	3,24	,979	13,006	,000
	4.Snf	129	1,57	1,676		
5.Vergi sadece para türünden bir değerdir.	1.Snf	312	3,29	1,382	-4,140	,000
	4.Snf	128	3,88	1,332		
7.KDV mal ve hizmetler üzerinden alınan bir vergidir.	1.Snf	312	4,12	1,074	-2,490	,022
	4.Snf	129	4,36	,883		

Not: Orta değer 3, α =0.05

Tablo 9’a göre maliye bölümünde alınan eğitim öncesinde “Vergi karşılıksız olarak alınmaktadır.” görüşüne 1. sınıflar 2,64 oranında katılım gösterirken eğitim sonrasında 4. sınıflar 4,05 oranında katılım göstererek vergi konusundaki bilgi düzeyini ölçmeye yönelik en önemli gösterge olan görüşe yüksek oranda katılım göstermişlerdir.

Yine önemli görüşlerden olan “Vergi hem mali hem mali olmayan amaçla alınmaktadır.” ve “Vergi devletin egemenlik gücüne dayanarak zorla toplanmaktadır.” görüşlerine maliye bölümü eğitimi öncesinde 1.sınıfların sırasıyla 3,29 ve 3,43 oranlarında katılım gösterirken eğitim sonrasında 4. sınıfların sırasıyla 4,12 ve 4,32 oranlarında katılım göstermesi söz konusu görüşler ile vergi konusundaki bilgi düzeylerinin daha olumlu düzeyde olduğunu göstermektedir. Katılımcı 1. sınıf öğrencileri “Vergi sadece para türünden bir değerdir.” ve “KDV mal ve hizmetler üzerinden alınan bir vergidir.” görüşlerine sırasıyla 3,29 ve 4,12 oranında katılım gösterirken katılımcı 4.sınıf öğrencileri sırasıyla 3,88 ve 4,36 oranında katılım göstererek vergi ve özellikleri konusunda da daha yüksek bilgi düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca “Devlet topladığı vergi karşılığında hizmet vermek zorundadır.” görüşüne maliye bölümü eğitimi öncesinde 1. sınıflar 3,24; maliye bölümü eğitimi sonrasındaki 4. sınıflar ise 1,57 oranında katılım göstermişlerdir. Bu oranlar 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin söz konusu görüşlere verdiği yanıtlar neticesinde anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir.

Yani 0,05 anlamlılık düzeyinde katılımcıların görüşleri kapsamında maliye bölümü eğitimi sonrasındaki 4.sınıf öğrencilerinin maliye bölümü eğitimi öncesindeki 1.sınıf öğrencilerine kıyasla vergi konusundaki bilgi düzeyinin daha yüksek olduğu anlamını taşımaktadır. Bir başka deyişle maliye bölümü eğitimi, öğrencilerin vergi konusunda bilgi düzeyinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. İkinci olarak ankete katılan öğrencilerin sınıf değişkeni

açısından, vergi ahlakı konusundaki düzeylerini belirleyen analiz bulgularına bu kısımda yer verilmiştir. Aşağıdaki Tablo 10’da ifade edilen çeşitli önermeler ile sınıflarına göre öğrencilerin vergi ahlakı konusundaki görüşlerinin karşılaştırılması gösterilmektedir.

Tablo 10. Vergi Ahlakı Konusunda Sınıf Ayrımına Göre Bulgular

Görüşler	Sınıf	N	Ort.	Ss.	t	p
8.Bir mükellef olarak ödediğim tüm vergilerin farkındayım.	1.Snf	312	3,43	1,182	-3,960	,000
	4.Snf	129	3,91	1,128		
9.Vergi ödemek önemli bir vatandaşlık görevidir.	1.Snf	311	4,15	1,205	-3,614	,002
	4.Snf	129	4,50	,792		
12.Bir ülkede vergi kaçırmak yaygınsa vergi ödememek ahlaksızlık değildir.	1.Snf	312	2,86	1,524	2,747	,008
	4.Snf	129	2,44	1,403		
13.Eğer fırsatım olsaydı vergi kaçırırdım.	1.Snf	312	2,12	1,346	2,271	,029
	4.Snf	129	1,91	1,290		
15.Bir toplumun vergi ahlakının düşük olması devleti mali ve ekonomik anlamda zorlamaktadır.	1.Snf	312	3,97	1,087	-3,497	,002
	4.Snf	129	4,31	,837		
16.Bugün ödenmeyen vergiler gelecek nesillerin vergi yükünü artırır.	1.Snf	312	3,73	1,221	-5,942	,000
	4.Snf	129	4,33	,851		
17.Vergi ahlakı önemli bir gelişmişlik göstergesidir.	1.Snf	312	3,99	1,077	-3,299	,003
	4.Snf	129	4,31	,855		
18.Almış olduğum mali ve ekonomik eğitim vergi ahlakımı geliştirmektedir.	1.Snf	312	3,96	1,025	-2,984	,005
	4.Snf	129	4,25	,884		

Not: Orta değer 3, $\alpha=0.05$

Söz konusu ankette görüşlere verilen tüm cevaplar neticesinde katılımcı öğrencilerin vergi ahlakı düzeylerinin maliye bölümündeki eğitim sonrasında geliştiği görülmektedir. Ancak 0,05 anlamlılık düzeyinde bazı görüşlerde istatistiksel olarak anlamlılık bulunmamaktadır.

Bu kapsamda maliye bölümünde alınan eğitim öncesinde “Bir mükellef olarak ödediğim tüm vergilerin farkındayım.” görüşüne 1. sınıflar 3,43 oranında katılım gösterirken eğitim sonrasında 4. sınıflar 3,91 oranında katılım göstererek vergi ödemenin farkındalığı konusunda gelişme göstermekte olduğu tespit edilmiştir. Vergi ahlak düzeyinin tespitine yönelik diğer görüşlerden olan “Vergi ödemek önemli bir vatandaşlık görevidir.” ve “Bir toplumun vergi ahlakının düşük olması devleti mali ve ekonomik anlamda zorlamaktadır.” görüşlerine maliye bölümü eğitimi öncesinde 1.sınıfların sırasıyla 4,15 ve 3,97 oranlarında katılım gösterirken eğitim sonrasında 4. sınıfların sırasıyla 4,50 ve 4,31 oranlarında katılım göstermesi söz konusu görüşler ile vergi konusundaki bilgi düzeylerinin daha olumlu düzeyde olduğunu göstermektedir.

Veriler incelendiğinde, 1.sınıf öğrencileri “Bir ülkede vergi kaçırmak yaygınsa vergi ödememek ahlaksızlık değildir.” görüşüne 2,04 oranında katılım gösterirken, 4.sınıf öğrencilerinin bu ifadeye 1,78 oranında ayrıca “Eğer fırsatım olsaydı vergi kaçırırdım.” görüşüne 1.sınıf öğrencilerinin 2,12

oranında ve 4.sınıf öğrencilerinin 1,91 oranında katılım gösterdiği tespit edilmiştir. Bu oranlar vergi ahlakıyla en önemli sayılabilecek ifadede, 4.sınıf öğrencilerinin vergi ahlakı konusunda 1.sınıf öğrencilerine kıyasla daha olumlu vergi ahlakı düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle maliye eğitimi sonrasında öğrencilerin maliye eğitiminin başında olan öğrencilere kıyasla vergi ahlak düzeyleri daha yüksektir.

Katılımcı 1. sınıf öğrencileri “Bugün ödenmeyen vergiler gelecek nesillerin vergi yükünü artırır.” ve “Vergi ahlakı önemli bir gelişmişlik göstergesidir.” görüşlerine sırasıyla 3,73 ve 3,99 oranında katılım gösterirken katılımcı 4.sınıf öğrencilerinin sırasıyla 4,33 ve 4,31 oranında katılım göstermesi söz konusu önermelerde de daha yüksek vergi ahlakı düzeyine sahip olduğunu göstermektedir.

Ayrıca katılımcı öğrencilerin maliye bölümünde aldıkları eğitimin vergi ahlakına etkisi olduğu görüşüne katılım oranı değişmektedir. Öğrenciler maliye bölümü eğitimin başındayken “Almış olduğum mali ve ekonomik eğitim vergi ahlakını geliştirmektedir.” görüşüne 3,96 oranında katılım gösterirken maliye bölümü eğitiminin sonunda söz konusu görüşe 4,25 oranında katılım göstererek maliye bölümü eğitiminin vergi ahlakını geliştirdiğini ifade etmişlerdir.

Kısacası bu oranlar 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin söz konusu görüşlere verdiği yanıtlar neticesinde anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Yani 0,05 anlamlılık düzeyinde katılımcıların görüşleri kapsamında maliye bölümü eğitimi sonrasındaki 4.sınıf öğrencilerinin maliye bölümü eğitimi öncesindeki 1.sınıf öğrencilerine kıyasla vergi ahlakı konusundaki düzeyinin daha yüksek olduğu anlamını taşımaktadır. Bir başka deyişle maliye bölümü eğitimi, öğrencilerin vergi ahlakı konusundaki düzeyinin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Son olarak ankete katılan öğrencilerin sınıf değişkeni açısından, vergi bilinci konusundaki düzeylerini belirleyen analiz bulgularına bu kısımda yer verilmiştir. Aşağıdaki Tablo 11’de ifade edilen çeşitli önermeler ile sınıflarına göre öğrencilerin vergi bilinci konusundaki görüşlerinin karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

Söz konusu ankette görüşlere verilen tüm cevaplar neticesinde katılımcı öğrencilerin vergi bilinci düzeylerinin maliye bölümündeki eğitim sonrasında geliştiği görülmektedir. Ancak 0,05 anlamlılık düzeyinde bazı görüşlerde istatistiksel olarak anlamlılık bulunmamaktadır.

Tablo 11. Vergi Ahlakı Konusunda Sınıf Ayrımına Göre Bulgular

Görüşler	Sınıf	N	Ort.	Ss.	t	p
19.Vergi bilinci bireyin vergi ödemesi gerektiği konusunda sahip olduğu duygudur.	1.Snf	312	3,77	1,120	-5,413	,000
	4.Snf	129	4,28	,800		
20.Vergi bilinci seviyesi eğitimle artırılır.	1.Snf	312	3,74	1,172	-3,696	,001
	4.Snf	129	4,15	,985		

23.Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça vergi kaçırma isteği de azalır.	1.Snf	312	3,36	1,358	-2,334	,028
	4.Snf	129	3,66	1,189		
26.Ödenen vergilerin topluma hizmet olarak döndüğünü düşünmekteyim.	1.Snf	312	3,51	1,165	-3,102	,004
	4.Snf	129	3,84	,988		
27.Ödenen vergilerin nereye harcadığının vatandaşa açıklanması vergi bilincini artırır.	1.Snf	312	4,06	1,077	-4,689	,000
	4.Snf	129	4,45	,649		
28.Ödenen vergilerin şeffaf ve hesap verilebilir olması vergi bilincini artırır.	1.Snf	312	4,00	1,052	-5,599	,000
	4.Snf	129	4,45	,612		
29.Ekonomik ve mali politikaların sonuçlarının vatandaşa yansması vergi bilincini artırır.	1.Snf	312	3,84	1,133	-3,662	,001
	4.Snf	129	4,21	,872		
30.Vergi cezalarının caydırıcı olması vergi bilincini artırır	1.Snf	312	3,37	1,284	-8,044	,000
	4.Snf	129	4,22	,875		

Not: Orta değer 3, $\alpha=0.05$

Ankete katılan öğrencilere vergi bilinci düzeylerini ölçmeye yönelik görüşler yöneltilmiştir. Maliye bölümünde alınan eğitim öncesinde “Vergi bilinci bireyin vergi ödemesi gerektiği konusunda sahip olduğu duygudur.” görüşüne 1. sınıflar 3,77 oranında katılım gösterirken eğitim sonrasında 4. sınıflar 4,28 oranında katılım göstererek vergi bilincinin tanımı konusundaki bilgi düzeyini ölçmeye yönelik görüşe yüksek oranda katılım göstermişlerdir.

Vergi bilincinin verginin şeffaflığı ve hesap verilebilirliği konusunda yöneltilen görüşler incelendiğinde, 1.sınıf öğrencileri “Ödenen vergilerin topluma hizmet olarak döndüğünü düşünmekteyim.” görüşüne 3,51 oranında katılım gösterirken, 4.sınıf öğrencilerinin bu ifadeye 3,84 oranında ve “Ödenen vergilerin nereye harcadığının vatandaşa açıklanması vergi bilincini artırır.” görüşüne 1.sınıf öğrencilerinin 4,06 oranında ve 4.sınıf öğrencilerinin 4,45 oranında katılım gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca “Ödenen vergilerin şeffaf ve hesap verilebilir olması vergi bilincini artırır.” görüşüne 1.sınıf öğrencileri 4,00 oranında katılım gösterirken 4.sınıf öğrencilerinin bu ifadeye 4,45 oranında katılım gösterdiği tespit edilmiştir. Bu oranlar 4.sınıf öğrencilerinin 1.sınıf öğrencilerine kıyasla, verginin şeffaf ve hesap verilebilir olması vergi bilincinin artırılmasını sağlayacağı konusunda daha yüksek oranda katılım sağladığını göstermektedir. Bir başka deyişle maliye eğitimi sonrasında öğrencilerin maliye eğitiminin başında olan öğrencilere kıyasla verginin hesap verilebilir ve şeffaf olması arasında kurduğu ilişki daha yüksektir.

Katılımcı 1. sınıf öğrencileri “Vergi cezalarının caydırıcı olması vergi bilincini artırır.” ve “Ekonomik ve mali politikaların sonuçlarının vatandaşa yansması vergi bilincini artırır.” görüşlerine sırasıyla 3,37 ve 3,84 oranında katılım gösterirken katılımcı 4.sınıf öğrencilerinin sırasıyla 4,22 ve 4,21 oranında katılım göstermesi söz konusu önermelerde de daha yüksek vergi bilinci düzeyine sahip olduğunu göstermektedir.

Ankete katılan öğrencilere vergi bilincinin eğitimle ilişki konusunda görüşler yöneltilmiştir. Bu kapsamda maliye bölümünde alınan eğitim öncesinde “Vergi

bilinci seviyesi eğitimle artırılır.” görüşüne 1. sınıflar 3,74 oranında katılım gösterirken eğitim sonrasında 4. sınıflar 4,15 oranında katılım göstermişlerdir. Ayrıca katılımcı öğrenciler “Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça vergi kaçırma isteği de azalır” görüşüne maliye bölümü eğitimi öncesinde 1.sınıf öğrencileri 4,15 oranlarında katılım gösterirken eğitim sonrasında 4. Sınıfların 4,31 oranında katılım göstermişlerdir. Söz konusu görüşler ile katılımcı öğrencilerin vergi bilincinin eğitimle artacağı konusunda gelişme göstermiş olduğu tespit edilmiştir.

Kısacası bu oranlar 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin söz konusu görüşlere verdiği yanıtlar neticesinde anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Yani 0,05 anlamlılık düzeyinde katılımcıların görüşleri kapsamında maliye bölümü eğitimi sonrasındaki 4.sınıf öğrencilerinin maliye bölümü eğitimi öncesindeki 1.sınıf öğrencilerine kıyasla vergi bilinci konusundaki düzeyinin daha yüksek olduğu anlamını taşımaktadır.

7. Sonuç ve Öneriler

Kamu hizmetlerinin sunulması için devletler açısından büyük önemi olan vergilerin etkin bir şekilde toplanabilmesi bütün ülkelerin ortak bir sorundur. Bu amaçla siyasi idareler, mükelleflerin vergiye yönelik mükellefiyetlerini tam olarak yerine getirebilmeleri için sahip olması gereken tutum ve davranışları etkileyen faktörleri doğru tespit etmeli ve bu tespitler doğrultusunda politikalar geliştirmelidir. Bu çalışmada vergiye yönelik tutum ve davranışları önemli bir şekilde etkileyen vergi ahlakı ve vergi bilincine yer verilmiştir.

Vergi bilincinin ve ahlakının ölçülmesine ve değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan bu çalışmada literatürde yapılmış çalışmalar ışığında anket uygulaması yapılmıştır. Çalışmada vergiye ilişkin genel bilgi düzeyinden, vergi ahlakı ve vergi bilinci düzeyine bu kavramları etkileyen değişkenlere kadar değişik çıkarsamalar yapılmıştır. Çalışma 21-25 yaş arasında bulunan iktisadi ve idari bilimler fakültesi maliye bölümü lisans öğrencilerine yönelik olarak yapılmış ve genel olarak genç yaş vergi mükellefi olarak sınıflandırabilecek bu kitlenin vergi ahlak ve bilinci düzeyinin olumlu düzeyde seyrettiği görülmüştür.

Vergi bilinci ve vergi ahlakını açıklayabilmek için incelenmesi gereken faktörlerden birisi de üniversiteden mezun olduktan sonra vergi ile ilgili hem görevlerde yer alabilecek hem de mükellef olabilecek öğrencilerin düzeylerini tespit edip değerlendirmektir. Bu tespit ve değerlendirmeler ile bağlantılı olarak gelecekteki vergi bilinci ve ahlakı genel düzeyinin artırılması amaçlanmaktadır. Bu noktadan hareketle eğitimin öğrencilerin vergi, vergi bilinç ve ahlak düzeyleri üzerindeki etkilerine yönelik yapılmış çeşitli çalışmalardan elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde, eğitimin öğrencilerin vergi bilinci ve vergi ahlak düzeyleri üzerinde belirleyici olduğu görülmüştür.

Vergi bilinci ve vergi ahlakı çok çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Çalışma örnekleminin, vergi bilinci ve ahlakı konusunda aldığı maliye bölümü lisans eğitimi aynı olmasından dolayı öğrenciler arasında cinsiyet, öğrenim türü değişkenleri açısından vergi bilinci vergi ahlakı konusunda arasında anlamlı bir ilişki söz konusu olmadığı görülmüştür. Sadece bazı önermelere verilen cevaplar özelinde öğrencilerin cinsiyet ve öğrenim türü değişkenleri açısından çeşitli farklılıklar tespit edilmiştir ancak istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar ifade etmemektedir.

Bazı önermeler özelinde, katılımcı öğrencilerin akademik başarı düzeyleri ve harcama düzeyi değiştikçe vergi bilinci ve ahlakı konusunda farklılık göstermektedir. Yine bazı önermeler özelinde katılımcı öğrencilerin akademik başarı düzeyleri yani üniversite başarı ortalaması yüksek olan öğrencilerin, akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilere kıyasla vergi bilinci ve ahlakı düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ancak katılımcı öğrencilerin harcama düzeylerine göre karşılaştırıldığında akademik başarı düzeyinde olduğu gibi doğrudan doğruya bir çıkarımda bulunulamamıştır.

Katılımcı maliye bölümü öğrencilerinin maliye bölümü lisans eğitimi sonrasında vergi, vergi bilinci ve vergi ahlakı konusundaki düzeylerine etkisini tespit edip değerlendirmek açısından en önemli değişken 1.sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin kıyaslandığı bölümdür. Yapılan ampirik çalışma sonucunda maliye bölümü 4.sınıf öğrencilerinin vergi, vergi bilinci ve vergi ahlakına yönelik ifadelerle maliye bölümü 1.sınıf öğrencilerine kıyasla daha fazla katıldıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Yani 4.sınıf öğrencilerinin 1.sınıf öğrencilerine kıyasla vergi, vergi ahlakı ve vergi bilinci konusunda daha yüksek düzeye sahip olduğu tespit edilmiştir. Tüm bunlar neticesinde çeşitli değişkenler arasındaki karşılaştırmaların yeterli düzeyde anlamlı olmadığı ancak Yüksek Öğretim Kurumlarındaki maliye bölümü lisans eğitimi sonundaki öğrencilerin vergi konusundaki bilgi düzeyi, vergi bilinci ve ahlakı düzeyindeki gelişmenin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bir başka deyişle iktisadi ve mali konuları içeren dersler ile öğrencilerin bahsedilen konularda bilinç ve ahlak düzeyi açısından gelişme gösterdiği görülmüştür. Gerek vergi ahlakı gerekse vergi bilinci bir arada değerlendirildiğinde, ankete katılan maliye bölümü lisans son sınıf öğrencilerinin vergi ahlaklarının pozitif yönde olduğu, büyük oranda vergi bilincine sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Son olarak öğrencilerin aldığı maliye bölümü lisans eğitiminin vergi bilinci ve ahlakına katkısı göz ardı edilemeyeceği söylenebilmektedir. Her biri gelecekte potansiyel vergi mükellefi olacak üniversite öğrencilerinin, vergi konusunda bilinçlendirilmeleri son derece önemlidir. Yaptığımız çalışma göstermektedir ki, mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını üzerindeki etkilerini olumlu yönde değiştiren en önemli faktörlerden biri de maliye bölümü lisans eğitimi özelinde genel anlamda eğitim kavramıdır. Dolayısıyla, üniversite düzeyindeki öğrencilerin vergiyi doğru kavramaları, gelecekte onların vergiye

karşı daha olumlu tutum ve davranış içerisinde bulunmalarını sağlayacaktır. Vergiye karşı pozitif bir bilinçle donatılan bireylerin, ilerideki yaşamlarında vergiye gönüllü uyumu daha kolay sağlayabilecekleri açıktır. Devleti vergi kaybına uğratabilecek yollara başvurmalarını önlemek adına, geleceğin potansiyel vergi mükellefi olan günümüz gençlerine vergi doğru anlatılmalıdır. Bunlardan yola çıkarak bir öneri olarak şuan üniversitede eğitim gören her bireyin potansiyel vergi mükellefi olmasından dolayı en azından verginin ne olduğu, nereye ve ne şekilde harcandığı, hangi hizmetin sunumunda önem arz ettiğini öğretilebilecek eğitimin üniversitelerin diğer bölümlerinde de bir sosyal sorumluluk dersi (projesi) verilmesi, ayrıca birçok ülkede uygulanmasına rağmen, Türkiye’de şu ana kadar uygulama şansı bulamamış olan mükellef eğitim programlarının hayata geçirilmesi, toplumsal vergi bilincinin pozitif yönde gelişimi açısından faydalı olacaktır. Söz konusu ankette görüşlere verilen tüm cevaplar neticesinde katılımcı öğrencilerin vergi bilinci düzeylerinin maliye bölümündeki eğitim sonrasında geliştiği görülmektedir. Ancak 0,05 anlamlılık düzeyinde bazı görüşlerde istatistiksel olarak anlamlılık bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Akdoğan, Abdurrahman (1996). “*Kamu Maliyesi*”, Gazi Kitabevi, Ankara, 1996.
- Akdoğan, M. Şükrü (1979). “Vergi İncelemesi”, *Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi*, Yayın No: 187, Eskişehir, 1979.
- Aktan, Coşkun Can ; Dileyici, Dilek ve Vural, İstiklal Y. (2002). “*Vergi, Zulüm ve İsyan*”, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Aktan, Coşkun Can ; Dileyici, Dilek ve Vural, İstiklal Y (2006). “*Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*”, Ankara.
- Aydemir, Şinasi (1995). “Kayıt Dışı Ekonomi Üzerine (II)”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı: 162, İstanbul.
- Ayyıldız, Yaşar; Vural, Tarık ve Demirli, Yunus (2014). “*Vergiye Gönüllü Uyumu Etkileyen Faktörler: Bolu İli Alan Çalışması*”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları, Bolu, 2014.
- Demir, İhsan Cemil (2013). “*Türkiye’de Vergi Yüğü (Objektif ve Sübjektif Yönleriyle)*”, Dora Yayınları, Bursa, 2013.
- Dülgeroğlu, Ercan (1975). “Vergilerin Psikolojik Etkileri”, *Bursa İTİA Dergisi*, Cilt: 4, Sayı:3, Bursa.
- James, Alm ve Benno, Torgler (2006). “Culture Differences and Tax Morale in The United States and in Europe”, *Journal of Economic Psychology*, 27(2).

- James, Alm (2007). “*Tax Policiy Analysis; The Introduction of a Russian Tax Amnesty*”, Georgia State University, Paper No: 74.
- Lars P., Feld. ve Bruno S., Frey (2005). “Tax Compliance As a Result of a Psychological Tax Content: The Role of Incentives and Responsive Regulation”, *ANU Working Paper*, No: 26.
- Nadaroğlu, Halil (1992). “*Kamu Maliyesi Teorisi*”, Beta Yayıncılık, Geliştirilmiş 8. Basım, İstanbul, 1992.
- Organ, İbrahim, (2008). “*Vergi Denetimi ve Türkiye Uygulaması*”, Gazi Kitabevi, Ankara, 2008.
- Sağlam, Metin (2009). “*Vergiye Gönüllü Uyumu Sağlamaya Hizmet Edecek Vergi Uygulamaları ve Politikaları*”, İstanbul, 2009.
- Tunçer, Mehmet (2009). “Vergilemeye Yaklaşım ve Türkiye”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı: 14, Ankara, 2009.
- Yaraşlı, Genç Osman (2005). “*Türkiye’de Vergi Reformu*”, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara.

